

ПРОБЛЕМИ ВІДШКОДУВАННЯ МАЙНОВОЇ ШКОДИ В АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ

COPYRIGHT PROBLEM OF COMPENSATION FOR PROPERTY DAMAGE

Литвин С.Й.,

*кандидат юридичних наук, доцент
кафедри міжнародного приватного права, правосуддя
та адвокатури Ужгородського національного університету*

У статті досліджуються проблемні питання застосування положень цивільного законодавства України про відшкодування шкоди. Дається тлумачення відповідних законодавчих положень щодо визначення поняття шкоди та збитків. Обґрунтовуються пропозиції, що можуть бути використані при правозастосуванні і правотворчості.

Ключові слова: збитки, упущена вигода, шкода, твір, авторське право.

В статье исследуются проблемные вопросы применения положений гражданского законодательства Украины о возмещении вреда. Дается толкование соответствующих законодательных положений относительно понятия вреда и убытков. Обосновываются предложения, которые могут быть использованы при правоприменении и правотворчестве.

Ключевые слова: убытки, упущенная выгода, вред, произведение, авторское право.

The article deals with problematic issues of applying provisions of civil legislation of Ukraine for damages. Provide interpretation of relevant legal provisions on concept of harm or loss. Substantiated proposals that can be used in law enforcement and law-making.

Key words: damages, lost profits, damage, work copyright.

Актуальність теми. Стрімке зростання ролі та значення результатів творчої, інтелектуальної діяльності в Україні та в усьому світі сприяє збільшенню неправомірного використання прав на ці безумовно цінні об'єкти права інтелектуальної власності. Що, в свою чергу, призводить до майнових втрат їх праволодільців, не досягненню намічених економічних результатів, зниженню цінності належного йому виключного майнового права, не отримання очікуваної економічної вигоди [1, с. 309–311]. У такому разі відшкодування шкоди, як спосіб захисту порушеного права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, є доволі таки дієвим та ефективним. Зазначене яскраво підтверджує судова практика у галузі захисту авторського права, де вимоги про відшкодування збитків чи відшкодування майнової шкоди в інший спосіб доволі часто є предметом розгляду.

Однак при розгляді таких вимог та прийнятті рішень суди стикаються з низкою проблем, пов'язаних із недостатньою визначеністю відповідних законодавчих положень у сфері відшкодування шкоди за неправомірне використання авторських прав. Незважаючи на законодавче закріплення можливості відшкодування шкоди, отримати його досить проблематично. Це пов'язано зі складністю доведення факту заподіяння майнової шкоди, визначення та доказування розміру збитків, способу відшкодування тощо. За наявних підстав слід визнати актуальним звернення до проблеми відшкодування шкоди, пов'язаної з порушенням авторського права.

Відшкодування шкоди є тим самим засобом захисту авторського права на твір, що є предметом наукового дослідження багатьох учених. За останні роки опубліковано низку наукових праць, присвячених тим чи

іншим аспектам зазначеної тематики. Загалом сформульовані в статті теоретичні висновки ґрунтуються на загальних досягненнях юридичної науки, в тому числі на результатах досліджень таких науковців, як О.С. Юффе, Т.С. Ківалова, Т.Є. Крисань, К.А. Флейшиц, С.І. Шимон, А. Штефан, К.Б. Ярошенко тощо. Вивчення праць зазначених учених дозволило оцінити стан досліджуваної проблеми, виявити та проаналізувати питання, що постали на сучасному етапі.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства дослідити особливості відшкодування майнової шкоди, завданої неправомірним використанням авторських прав, та надати обґрунтовані висновки. Розкрити визначення поняття збитків, проаналізувавши окремі його складові.

Виклад основного матеріалу. Захист прав і законних інтересів суб'єкта права інтелектуальної власності реалізується через механізм захисту, що становить систему форм, способів і засобів діяльності відповідних юрисдикційних органів та зацікавлених осіб. Елементами вказаного механізму захисту є норми права, суб'єкти захисту права інтелектуальної власності, юрисдикційні органи держави [2, с. 48]. У свою чергу до суб'єктів права на захист прав інтелектуальної власності (у тому числі і суб'єктів авторського права) чинне законодавство відносить: творців (авторів, винахідників) результатів інтелектуальної діяльності; володільців прав на ці результати; осіб, які використовують об'єкти права інтелектуальної власності на підставі відповідних договорів; а також спадкоємців та інших правонаступників прав інтелектуальної власності.

У разі порушення авторських прав, як права інтелектуальної власності, відповідно до ст. 431 Цивіль-

ного кодексу України (далі – ЦК України), у тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, спричиняє відповідальність, що встановлюється ЦК України, іншим законом або договором. Ми виходимо з того, що під цивільно-правовою відповідальністю за шкоду, завдану неправомірним використанням авторських прав, слід розуміти застосування до правопорушника, в разі вчинення ним протиправних дій або бездіяльності, передбачених договором чи законом, заходів державного примусу у вигляді додаткових цивільно-правових обов'язків майнового характеру (санкцій) [3, с. 125; 4, с. 29–30; 5, с. 6–9].

Досліджуючи співвідношення цивільно-правової відповідальності та обов'язку з відшкодування шкоди, зазначимо наступне. Деякі науковці обов'язок з відшкодування шкоди розглядають як різновид цивільно-правової відповідальності (відповідальність за цивільне правопорушення) [6, с. 371], інші – як форму реалізації цивільно-правової відповідальності заподіювача шкоди (як міра захисту) [7, с. 712], або як складову змісту обов'язку правопорушника у зобов'язанні, яке виникло внаслідок завдання шкоди [8, с. 363].

Слушною з цього приводу є думка С.Н. Приступи, який вважає, що відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 11 ЦК України завдання шкоди слід розглядати, як одну з підстав виникнення цивільного обов'язку відшкодувати завдану шкоду і, водночас, як одну із підстав виникнення цивільного права на вимогу щодо здійснення цього відшкодування... Норма ст. 11 ЦК України є регулятивною (правоустановчою), якою визначаються не підстави застосування цивільно-правової відповідальності, а умови формування цивільно-правового зобов'язання. Завдання шкоди – юридичний факт, що обумовлює виникнення зобов'язання, що виникає із протиправних дій, і суттю його є відшкодування шкоди [3, с. 718–719]. Відшкодування шкоди, на думку В.М. Ігнатенко [9, с. 69], не повинне розглядатися, як звичайна відповідальність, оскільки відшкодування – це не санкція за правопорушення, а спосіб виконання зобов'язання, реалізації обов'язку боржника. Оскільки такий обов'язок поглинає відповідальність, слід дійти висновку, що інститут відшкодування шкоди мір відповідальності не знає [3, с. 718–719].

Відповідно до статей 16, 432 ЦК України одним із способів захисту прав є стягнення збитків (матеріальної шкоди) за порушення авторських прав на твір, а також компенсації за порушення авторського права. Зазначене міститься і в положенні п. г ч. 1 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», де суб'єкт авторського права вправі подавати позови про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права, або виплату компенсацій [10].

Фактично п. г ч. 1 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачає три окремі способи захисту майнових авторських прав у судовому порядку: стягнення доходу, отриманого порушником авторського права; відшкодування

збитків, включаючи упущену вигоду; стягнення компенсації [10].

Перший спосіб, зазначений в п. г ч. 1 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», є доволі таки простим способом стягнення доходу, отриманого порушником авторського права. Проте сума такого стягнення не завжди може задовольнити позивача, оскільки отриманий дохід порушником може не відповідати тому збитку, що фактично заподіяно порушенням авторського права або може бути заподіяно.

Право на відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди передбачає наявність необхідних, передбачених чинним законодавством умов для відшкодування завданої шкоди, викладені в ст. 1166 ЦК України: наявність шкоди, протиправна поведінка заподіювача її вчинення дій, передбачених ст. ст. 50 та 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [10], причинний зв'язок між шкодою і протиправною поведінкою порушника та вина. На необхідність встановлення саме цих умов свого часу зверталась увага в п. 3 постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» [11] та в п. 12 постанови Пленуму Верховного суду України від 4.06.2010 № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» [12].

При цьому особа, авторські права якої були порушені, повинна довести факт наявності в неї авторського права, факт порушення її прав або загрозу такому порушенню, розмір шкоди, якщо вона завдана, та причинно-наслідковий зв'язок між завданою шкодою і діями відповідача.

Доказування наявності перших трьох умов відшкодування шкоди покладається на позивача. При цьому судом застосовується презумпція вини особи, яка завдала шкоду: така особа вважається винною, поки не буде доведено інше [11].

Цікаво, але до теперішнього часу в цивілістиці відсутні єдині визначення правових категорій «збитків» і «шкоди», які надійно ввійшли в понятійний апарат науки та законодавства. В ЦК України «школа» і «збитки» також трактуються неоднозначно. Так, у п. 3 ч. 2 ст. 11 ЦК України, а також у ст. 1166 з ЦК України законодавець ототожнює збитки та шкоду, позначаючи їх лише терміном «школа», у ст. ст. 22 і 23 ЦК України вказані терміни розмежовуються, і лише в ст. 1192 ЦК України використовується термін «збитки». До того ж, у змісті п. 3 ч. 2 ст. 11 ЦК України законодавець ввів термін «майнова (матеріальна) шкода» як новелу, яка не передбачалася проектом ЦК України, для підкреслення її характеру [13, с. 28], що вже неодноразово справедливо критикувалося науковцями.

Далі в п. 8 ч. 2 ст. 16 ЦК України законодавець вказав на «відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди», чим спричинив низку питань: як співвідносяться між собою категорії «збитки» та «майнова шкода» – одне і те саме, чи

різні поняття. Якщо різні, то які саме види існують майнової шкоди; відшкодування – не єдиний спосіб вирішення деліктних конфліктів, а можуть бути ті, що охоплюються диспозитивністю цивільного права тощо [14, с. 131]. Вже у ст. 22–23 ЦК України законодавець визначився із поняттям «збиток» та його змістом, але в ч. 4 ст. 22 ЦК України зазначив термін «майнова шкода», при тому не пояснює, що мав на увазі: майнова шкода – це рівнозначна правова категорія збиткам, чи нова, яка має свої прояви [14, с. 132].

Слушним є запитання, нащо у ст. 22 ЦК України було застосовувати термін «збитки», щоб потім у тексті ЦК України його ігнорувати. Можливо краще використовувати єдиний термін «матеріальна шкода» і виділити позитивну шкоду у сенсі п. 1 ч. 2 ст. 22 ЦК України та упушену вигоду – п. 2 ч. 2 ст. 22 ЦК України. В такому разі гл. 82 ЦК України слід виправити відповідно до ст. 22 ЦК України. На думку Р.Б. Шишки, це не потрібно робити, оскільки термін «шкода» стійко ввійшов у юридичну лексику і законодавство, та є широкоживим. Тому змінювати юридичну термінологію у цих актах нереально. До того ж, у праві допустимі певні умовності та умовні терміни [14, с. 132].

Отже, терміни «шкода» та «збитки» використовуються досить вільно, що призводить до неоднозначного їх тлумачення не тільки вченими, а й правозастосовною практикою. Відповідно, слід чітко з'ясувати та відмежувати ці поняття.

У науковій літературі досить поширеним є погляд, де під шкодою розуміються будь-які применшення (знецінення) блага, майнового або немайнового, що охороняється правом [22, с. 17; 15, с. 943]. Хоча існує і думка, що шкода пов'язана з цивільним правопорушенням та є невід'ємною ознакою останнього. З такої позиції шкода визначається, як сукупність негативних наслідків правопорушення [16, с. 5; 17, с. 371].

Так, П.В. Крашенінников пропонує розглядати шкоду, як будь-яке применшення охоронюваного законом матеріального чи нематеріального блага, будь-які несприятливі зміни в блазі, що охороняється законом, яке може бути як майновим, так і немайновим (нематеріальним) [18, с. 416]. Натомість Є.А. Суханов вважає, що шкода, як підстава деліктної відповідальності, – це несприятливі для суб'єкта майнові чи немайнові наслідки, що виникли в результаті пошкодження або знищення належного йому майна, а також заподіяння йому каліцтва або смерті [17, с. 371]. Р.О. Стефанчук зауважує, що шкода – це втрата, збиток, і в загальнотеоретичному розумінні означає зменшення або знищення майнової, немайнової чи іншої сфери потерпілого [19, с. 441].

Таким чином, поняття «шкода» в юридичній науці сприймається, як будь-яке знецінення особистого (немайнового) чи майнового блага, що охороняється правом. Шкода – сукупність несприятливих для особи, якій вона завдана, особистих немайнових, а також майнових наслідків, що виникли у разі порушення суб'єктивних цивільних прав фізичної або

юридичної особи. При цьому, шкоду слід визнати однією з умов виникнення обов'язку з її відшкодування [3, с. 729].

Дослідження існуючих точок зору з даного питання дозволяє дійти висновку, що шкода є поняттям родовим, а вид шкоди залежить від об'єкта посягання. Таке твердження висловив у свій час ще Г.Ф. Шершеневич [20, с. 611], але яку поділяють більшість як вітчизняних, так і зарубіжних вчених-науковців.

Із приводу співвідношення термінів «шкода» та «збитки» існують дві точки зору. Прихильники першої точки зору стверджують, що ці поняття не рівнозначні. Так, М.І. Брагінський, В.В. Вітрянський вважають, що сфера застосування поняття «шкоди» обмежується нормами деліктних зобов'язань, та є однією з умов цивільно-правової відповідальності або однією зі складових цивільного правопорушення [21, с. 514–515]. В.Т. Смірнов та А.О. Собчак вказують на те, що шкода – це родове поняття негативних майнових наслідків правопорушення, а збитки – це натурально-речова форма виявлення шкоди, якій відповідає один із встановлених у законі способів її відшкодування – відшкодування в натурі (надання речі того ж роду, тієї ж якості чи виправлення пошкодженої речі тощо) [22, с. 59].

Інші автори ці категорії ототожнюють [5, с. 141]. Так, Т.С. Ківалова вважає, що майнова шкода є збитками, завданими особі в результаті порушення її цивільного права (ч. 1 та 2 ст. 22 ЦК України) [23, с. 41].

Не вдаючись до окремого аналізу, зазначимо, що ми приєднуємось до першої точки зору за низкою причин, які полягають у наступному. В ЦК України чітко прослідковується розмежування категорій «шкода» та «збитки». Насамперед, виходячи з буквального законодавчого тлумачення ст. 16 ЦК України термін «шкода» включає як майнову і моральну (немайнову) складову. Фактично законодавець розмежував ці поняття, визначивши можливість їх застосування залежно від порушення конкретного об'єкта цивільного права.

До того ж, серед способів захисту права (ст. 16 ЦК України) наводиться такий спосіб захисту, як «відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди», при цьому інші способи такого відшкодування не зазначено. Законодавець, вказавши на «інші способи відшкодування майнової шкоди», розуміє його, як родовий спосіб захисту цивільних прав, одним із якого є «відшкодування збитків». Традиційно завдана майнова шкода відшкодовується двома способами: в натурі (передати річ того ж роду і такої ж якості, полагати пошкоджену річ тощо) або відшкодування завданих збитків. Збитки є одним із способів відшкодування шкоди, завданої майновій сфері потерпілої особи. Відповідно, збитки є несприятливі майнові втрати потерпілої особи, що відшкодовуються у випадках завдання майнової шкоди.

Отже, зміст поняття «шкоди», у тому числі і тої, яка не піддається грошовій оцінці, є ширшим ніж поняття «збитки». В свою чергу, «збитки» є грошовим еквівалентом вираження майнової шкоди.

Відповідно до ст. 22 ЦК України збитками є втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також втрати, яких особа зазнала або мусить зазнати для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Крім того, реальні збитки також можна поділити на дві частини: 1) вартість втраченого або пошкодженого майна; 2) витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права.

Між тим постає питання про те, як тлумачити поняття реальних збитків щодо об'єктів авторського права. Звичайно, зазначене поняття можна розуміти в прямому значенні, як знищення або пошкодження речі, в якій втілений об'єкт авторського права. Так, скульптуру, картину тощо можна знищити чи пошкодити. Однак далеко не в кожному випадку «знищення» або «пошкодження» можна розуміти так прямолинійно. Наприклад, літературним творам можна завдати пошкоджень шляхом їх перекручення, отже, як приклад реального збитку можна навести на витрати потерпілого, що були зроблені у зв'язку з усуненням перекручень твору. Крім того, завдання реальних збитків може бути здійснено невиконанням або неналежним виконанням авторського договору тощо.

Таким чином, поняття реальних збитків у сфері авторського права слід тлумачити значно ширше, ніж знищення та пошкодження майна. Так, О.С. Іоффе вважає, що в окремих випадках збиток майну не завдається, проте збитки існують [24, с. 247]. О.В. Фомічова зазначає, що під майном, а тим більше під майновою сферою, можна й потрібно розуміти не лише наявне майно в речовій формі [25, с. 35].

Поняття «збитки» охоплюють: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) (ч. 2 ст. 22 ЦК України).

Реальні збитки є різницею в майновій сфері потерпілої особи до та після завдання шкоди. Складовими елементами реальних збитків є «втрати» та «витрати». Стосовно авторського права досить складним є встановлення втрат, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням авторського твору, оскільки твір не має матеріальної форми втілення. Авторським правом охороняється не форма, а зміст твору, який знищити або пошкодити практично не можливо. Навіть тоді, коли твір існує в єдиному екземплярі. Тому логічніше у нашому випадку вести мову про витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного авторського права, як реальні збитки. Які означають ті витрати, які неминуче повинні бути понесені, інакше порушене право не буде відновлене. Такими витратами можуть бути витрати на відновлення екземплярів твору, витрати на усунення спотворень у творі, без яких твір не існуватиме у своєму первин-

ному стані. Також до витрат слід віднести й ті, що пов'язані з наданням юридичної допомоги із захисту авторських прав, а також судові витрати.

Набагато частіше у сфері захисту авторських прав потерпілі особи вимагають відшкодувати не реальні збитки, а упущену вигоду, яку б правоволоділець міг би реально одержати за звичайних обставин, якби його право не було порушене. Наприклад, тієї суми, що правоволоділець міг би одержати, якби порушник уклав договір із ним і використовував твір на оплатній основі. Ця норма поставила правовласника в більш вигідне становище, ніж відповідна норма Закону України «Про авторське право і суміжні права». За новим ЦК України суб'єкт авторського права зможе вимагати виплати йому доходів, отриманих порушником, не відмовляючись від відшкодування реального збитку. У силу цього суб'єктам авторського права буде більш вигідно обґрунтовувати свої вимоги щодо стягнення збитків, посилячись на ст. 22 ЦК України [26, с. 303–304].

При цьому, якщо особа, яка порушила право, одержала у зв'язку з цим доходи, то розмір упущеної вигоди, що має відшкодуватися особі, право якої порушено, не може бути меншим від доходів, одержаних особою, яка порушила право (абз. 2 ч. 3 ст. 22 ЦК України). Цілком очевидно, що довести розмір доходів правопорушника значно легше, ніж власні втрати у вигляді неотриманих доходів [27, с. 46]. Але цей спосіб розрахунку упущеної вигоди в конкретній ситуації не завжди є вигідним, оскільки отримані порушником доходи можуть бути меншими, ніж втрати правоволодільца, останній повинен довести їхній розмір [28, с. 597–598].

Упущену вигоду суб'єкт авторського права може понести через численні порушення зазначених прав. Окремий перелік видів такого порушення зазначено у ст. 50 Закону України «Про авторське право та суміжні права» [10].

При визначенні розміру збитків у частині упущеної вигоди господарським судам слід виходити з показників, які зазвичай характеризують доходи суб'єкта авторського права. Такими показниками можуть бути: роздрібна ринкова ціна оригінального товару/ліцензійного примірника твору та об'єктів суміжних прав; плата за відповідні види використання творів та об'єктів суміжних прав, яка, звичайно, застосовується; інші подібні показники. При цьому, як правило, не слід зважати на систему знижок чи пільг, яка застосовується суб'єктом авторського права та/або суміжних прав у залежності від кількості придбаних примірників творів і об'єктів суміжних прав, ціни договору про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності на твір та/або об'єкт суміжних прав, інших критеріїв [11]. Доказами, що підтверджують роздрібну ціну оригінального товару/ліцензійного твору, можуть бути будь-які належним чином оформлені документи суб'єкта авторського права чи його офіційного представника (лист, довідка, прайс-лист, преїскурант та інші) [11].

Під час визначення розміру упущеної вигоди також повинні враховуватися лише точні дані, які під-

тверджують реальну можливість отримання грошових сум або іншого майна, якби зобов'язання було виконано боржником належним чином; нічим не підтвержені розрахунки кредитора про передбачувані доходи не повинні братися до уваги [29, с. 141]. Судам слід виходити з того, що на час вчинення правопорушення один контрафактний товар/примірник твору витісняє з ринку один оригінальний товар/ліцензійний примірник твору [11].

Обґрунтувати розмір заподіяних збитків має позивач, ним же доводиться факт порушення належних йому авторських прав, а також причинний зв'язок між порушенням його права й заподіяними збитками. Щодо суб'єктивної умови відповідальності, то порушник авторських прав визнається винним до тих пір, доки ним не буде доведено протилежне.

Як правило, збитки стягуються в грошовій формі, однак слід зазначити, що ст. 52 Закону допускає передачу особі, якій належать авторські права на його вимогу вилучених за рішенням суду контрафактних примірників творів, у тому числі комп'ютерних програм та баз даних, за рахунок яких можуть повністю або частково покриватися заподіяні збитки. Якщо ж особа, права якої порушено, не вимагає такої передачі, то контрафактні примірники підлягають знищенню, а матеріали й обладнання, що використовувалися для відтворення контрафактних примірників, підлягають відчуженню з перерахуванням виручених коштів до Державного бюджету України.

Відповідно до ч. 3 ст. 22 ЦК України збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі.

Разом з тим відшкодування завданого збитку поки не набуло в Україні достатнього поширення. Найчастіше самі володільці авторських прав не вимагають відшкодування збитку, наприклад, через нетривалість і незначність обсягів і географії такого порушення. Визначити розмір заподіяного збитку (упущеної вигоди) у випадку порушення авторських прав на твір буває досить складно. Вони обумовлені специфікою об'єкта посягання в силу його матеріального характеру, недостатньою розвиненістю і особливістю ринку та іншими факторами.

У багатьох випадках позовні вимоги про відшкодування завданого збитку не підлягають задоволенню через недостатність доказів, наданих

правоволодільцем. Хоча на це існує ряд об'єктивних причин.

По-перше, не існує однозначних методик обчислення обсягу такого збитку. Відтак на сьогодні у правозастосовчій практиці залишається «творчий» підхід до визначення розміру збитку, завданого порушенням авторських прав на твір.

По-друге, складно зібрати необхідні докази, що стосуються обсягу порушення авторських прав. На нашу думку, грамотний і комплексний підхід до рішення зазначених проблем дозволить вирішити поставлене завдання про доведення розміру збитку, завданого порушенням авторських прав на твір.

Вимоги про відшкодування завданих збитків суди розглядають у загальному порядку відшкодування шкоди: позивач має довести наявність шкоди (збитків) та причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи – неправомірним використанням твору – та нанесеною шкодою. Суд припускає вину особи, що нанесла шкоду (презумпція вини); обов'язок доведення відсутності вини лежить на відповідачеві. До позовної заяви повинен додаватися розрахунок завданих збитків.

Звичайно, що встановлення та розмір неодержаних доходів може викликати певні складнощі, однак їх можна подолати через залучення до цього процесу відповідних спеціалістів, призначення спеціальних експертів. Крім того, складність розрахунків не повинна бути підставою для позбавлення осіб, що потерпіли від кримінального правопорушення, права на повне відновлення їх порушених майнових прав.

Висновок. Підсумовуючи викладене, зауважимо, що питання поняття збитків та їх правової природи, попри численні дослідження, все ще залишається не достатньо дослідженим у науці цивільного права та потребує подальших наукових пошуків.

Зроблене дослідження дає нам підстави вважати, що поняття «шкода» та «збитки» не є тотожними поняттями, тому що як правові поняття вони мають різне змістовне наповнення. Більш того, термін «шкода» є родовим поняттям, що складається з майнової та немайнової (моральної) шкоди. Поняття шкоди є ширшим за обсягом, ніж збитки, оскільки охоплює не тільки ті негативні майнові наслідки правопорушення, які можуть бути обчислені як збитки, а й немайнову (моральну) шкоду, яка не має вартісного еквіваленту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андреев Ю.Н. Судебная защита исключительных прав: цивилистические аспекты: монография / Ю.Н. Андреев. – М.: Норма, Инфра-М, 2011. – 400 с.
2. Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики : зб. наук. статей / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка, Ю.Л. Бошицького; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К. : Юридична думка, 2006. – 638 с.
3. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, Т.І. Бегова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасиво-Фатеевої, В.Л. Яроцького – Х. : Право. – 2011. – Т. 2. – 816 с.
4. Варкалло В. Ответственности по гражданскому праву : Возмещение вреда / [Пер. с польск. В.В. Залесского] ; Под. ред. С.Н. Братуся / В. Варкалло. – М. : Прогресс, 1978. – 328 с.
5. Тархов В.А. Ответственность по советскому гражданскому праву / В.А. Тархов. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1973. – 456 с.
6. Российское гражданское право [текст] : учебник / под ред. З.Г. Крыловой, Э.П. Гаврилова. – М., 1999. – 420 с.
7. Харитонов Е.О. Гражданское право. Частное право. Цивилистика. Физические лица. Юридические лица. Вещное право. Обязательства. Виды договоров. Авторское право. Представительство : учеб. пособие / Е.О. Харитонов, Н.А. Саниахметова. – К., 2002. – 829 с.

8. Гражданское право : [учебник]; в 2 т.; т. 2, полутом 2 / отв. ред. Е.А. Суханов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : БЕК, 2000. – 544 с.
9. Игнатенко В.М. Характеристика підстав виникнення недоговірних зобов'язань [Текст] / В.М. Игнатенко // Проблеми законності : Республік. міжвідом. наук. зб. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2000 – С. 67–73.
10. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>. – Редакція від 05.12.2012.
11. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 № 12 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>. – Редакція від 10.07.2014.
12. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р № 5 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua>.
13. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2-х т. / за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – 3-є вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – Т. I. – 832 с.
14. Відшкодування моральної шкоди: коментар, законодавство, судова практика / за заг. ред. М.К. Галянтича. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 288 с.
15. Алексеев С.С. Комментарий к Гражданскому кодексу РФ (учебно-практический). 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект; Екатеринбург: Институт частного права, 2009. – 1504 с.
16. Малейн Н.С. Возмещение вреда, причиненного личности / Н.С. Малейн. – М., 1965. – 230 с.
17. Гражданское право : [учебник]; в 2 т.; т. 2, полутом 2 / отв. ред. Е.А. Суханов. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 496 с.
18. Постатейный комментарий к Гражданскому кодексу РФ, части второй. В 3 т. / Под ред. П.В. Крашенинникова. – М. : Статут, 2011. – Т. 3. – 574 с.
19. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 2004. – Т. 6. – 768 с.
20. Шершеневич Г.Ф. Курс гражданского права / Г.Ф. Шершеневич. – Тула : Автограф, 2001. – 720 с.
21. Брагинский М.И. Договорное право. Общие положения / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – М. : Статут, 1997. – 681 с.
22. Смирнов В.Т. Общее учение о деликтных обязательствах в советском гражданском праве / В.Т. Смирнов, А.А. Собчак. – Л. : ЛГУ, 1983. – 152 с.
23. Ківалова Т.С. Щодо характеристики шкоди як підстави виникнення недоговірних зобов'язань / Т.С. Ківалова // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – Вип. 41. – С. 34–42.
24. Иоффе О.С. Избранные труды : в 4 т. – Т. 1 / О.С. Иоффе // Правоотношение по советскому гражданскому праву. Ответственность по советскому гражданскому праву. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. – 574 с.
25. Фомичева О.В. Принцип полного возмещения убытков и его реализация в российском гражданском праве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / О.В. Фомичева ; Самарская гос. эконом. академия. – Самара, 2001. – 212 с.
26. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О.П. Орлюк, Г.О. Андрощук, О.Б. Бутнік-Сіверський та ін. / [за ред. О.П. Орлюк, О.Д. Святоцького]. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 696 с.
27. Ківалова Т.С. Відшкодування збитків внаслідок порушення прав інтелектуальної власності / Т.С. Ківалова // Митна справа №5 (71). – 2010. – С. 44–49.
28. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: [учеб.] / А.П. Сергеев. – М.: «Теис». – 1996. – 704 с.
29. Крисань Т.Є. Збитки як категорія цивільного права України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Т.Є. Крисань ; Одеська нац. юрид. академія. – Одеса, 2008. – 216 с.